

Sygn. akt XV Ca 1387/14

POSTANOWIENIE

Dnia 21 sierpnia 2015 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział XV Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Joanna Andrzejak-Kruk (spr.)

Sędziowie: SSO Brygida Łagodzińska

SSO Jarosław Grobelny

Protokolant: prot. sąd. Barbara Mischczuk

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 sierpnia 2015 r. w Poznaniu

sprawy z wniosku L. S.

przy udziale R. S., W. S. i M. S.

o dział spadku po F. S. i podział majątku wspólnego

na skutek apelacji wniesionej przez uczestników postępowania M. S.

i W. S.

od postanowienia końcowego Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu

z dnia 17 czerwca 2014 r.

sygn. akt V Ns 443/12

postanawia:

I. oddalić apelację;

II. kosztami postępowania apelacyjnego obciążyć wnioskodawczynię i uczestników w zakresie przez nich poniesionym.

/-/ B. Łagodzińska /-/ J. Andrzejak-Kruk /-/ J. Grobelny

Sygn. akt XV.Ca. 1387/14

UZASADNIENIE

Wnioskiem złożonym w dniu 27.07.2011r. wnioskodawczyni L. S. wystąpiła o dział spadku po F. S. oraz o podział majątku wspólnego jej i wymienionego spadkodawcy, wskazując jako przedmioty majątkowe podlegające podziałowi: niezabudowaną nieruchomość położoną w P. przy ul. (...) (która miała zostać przyznana na własność wnioskodawczyni ze spłatą na rzecz uczestników M. S. i W. S. w kwotach po 32.875,-zł) oraz oszczędności zgromadzone na rachunkach bankowych (które miały zostać podzielone w proporcji: 1/2 na rzecz wnioskodawczyni oraz po 1/4 na rzecz uczestników M. S. i W. S.). Oprócz tego spadkodawca posiadał własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego w P. na os. (...), które jednak na mocy zapisu testamentowego przekazał wraz ze znajdującymi się w nim ruchomościami na

rzecz uczestnika R. S., przy czym wszystkich spadkobierców zobowiązano do złożenia oświadczeń woli stanowiących wykonanie zapisu wyrokiem z dnia 16.07.2010r.

Uczestnik R. S. poparł wniosek.

Uczestnicy M. S. i W. S. nie wyrazili zgody na propozycję wnioskodawczyni. M. S. podniósł ponadto, że wnioskodawczyni oraz uczestnik R. S. prawdopodobnie uzyskali od spadkodawcy darowizny, które powinny zostać zaliczone na poczet ich schedy spadkowej.

Postanowieniem częściowym z dnia 17.10.2013r. Sąd Rejonowy (...) w P. dokonał częściowego działu spadku po F. S. oraz podziału majątku wspólnego F. S. i L. S., przyznając na rzecz wnioskodawczyni prawo własności nieruchomości położonej w P. przy ul. (...) i środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych prowadzonych na nazwisko spadkodawcy oraz zasądzając na rzecz uczestników M. S. i W. S. z tytułu spłaty kwoty po 56.311,-zł.

Na rozprawie w dniu 6.02.2014r. uczestnik M. S. wniósł o zaliczenie na poczet schedy spadkowej darowizny w postaci mieszkania na Os. (...) w P.. Zobowiązany przez Sąd Rejonowy do sprecyzowania roszczenia, w piśmie procesowym z dnia 14.02.2014r. uczestnik podniósł, iż powyższy lokal był przedmiotem zapisu testamentowego na rzecz uczestnika R. S., a zatem do podziału między spadkobierców powinna być brana pod uwagę cała jego wartość. W związku z tym uczestnik wniósł o dokonanie „podziału” wartości według treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku i przyznanie na swoją rzecz wartości należnej mu spłaty z założeniem, iż mieszkanie mogłoby zostać przyznane na własność R. S..

Pismem z dnia 14.03.2014r. wnioskodawczyni na podstawie art. 1039 k.c. wniosła o zaliczenie na schedę spadkową darowizn, które uczestnicy M. S. i W. S. otrzymali od spadkodawcy w postaci mieszkań w P. przy ul. (...) i ul. (...).

Postanowieniem końcowym z dnia 17.06.2014r., sygn. akt V.Ns 443/12 Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu: 1) oddalił wniosek uczestnika postępowania i wnioskodawczyni o zaliczenie darowizn na schedę spadkową; 2) nakazał ściągnąć od uczestników postępowania M. S. i W. S. na rzecz Skarbu Państwa kwoty po 131,30zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych; 3) tytułem rozliczenia kosztów postępowania zasądził na rzecz wnioskodawczyni: a) od uczestników M. S. i W. S. po 559,35zł; b) od uczestnika R. S. kwotę 190,65zł; 4) zniósł koszty postępowania w zakresie kosztów zastępstwa procesowego.

Jako podstawę powyższego rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy powołał następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

F. A. S. (1) był dwukrotnie żonaty. Z pierwszego małżeństwa z H. S. z domu P. posiadał dwoje dzieci: syna W. S. oraz M. S.. H. i F. S. zajmowali mieszkanie zakładowe przy ul. (...) w P.. Po zmianach ustrojowych lokal ten został przekazany Miastu P.. Mieszkanie to zajmowali dalej M. i A. S. (2), który w latach 2000-nych wykupił je na własność. M. S. wykupił także od spółdzielni mieszkaniowej mieszkanie po swojej babci – matce F. S. przy ul. (...) w P.. Do rozwodu F. S. z H. S. doszło w 1971r.

W dniu 1.03.1971r. przydzielono F. S. spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu położonego na os. (...) w P.. W dniu 6.01.1973r. F. S. zawarł związek małżeński z L. S. z domu S.. Z małżeństwa tego F. S. posiadał syna R. S.. W małżeństwie obowiązywał ustrój ustawowej wspólności majątkowej. W dniu 26.01.1978r. w drodze zamiany mieszkań F. S. otrzymał na warunkach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu przydział lokalu położonego na os. (...) w P.. W dniu 14.04.1980r. przydzielono F. S. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu na os. (...). W dniu 19.03.1996r. spółdzielnia mieszkaniowa (...) wydała zaświadczenie, że opisane powyżej prawo przysługuje także L. S..

F. S. zmarł w dniu 4.03.2007r. Postanowieniem z dnia 10.03.2009r. Sąd Rejonowy (...)w P. stwierdził, że spadek po nim nabyli wprost na podstawie ustawy: żona L. S., syn R. S., syn W. S. i syn M. S. – każdy w 1/4 części.

Wyrokiem z dnia 16.07.2010r. Sąd Rejonowy (...) w P. nakazał każdemu pozwanemu z osobna, a mianowicie W. S., M. S. i L. S. złożenie oświadczenia woli, że jako spadkobiercy zmarłego w dniu 4.03.2007r. F. A. S. (1), któremu

przysługiwało 1/2 udziału w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego położonego w P. na os. (...) o pow. 48,4m⁽²⁾ oświadczają, że w wykonaniu zapisu zawartego w testamencie F. A. S. (1) z dnia 11.09.2004r., otwartym i ogłoszonym w Sądzie Rejonowym (...) w P. (sygn. akt I.Ns. (...)) prawo to przenoszą na R. S. wraz ze wszystkimi znajdującymi się tam ruchomościami.

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił w oparciu o zgromadzone w sprawie dokumenty oraz zeznania wnioskodawczynie i uczestników R. S. i M. S., który to materiał uznał w całości za wiarygodny.

Przedmiotem rozstrzygnięcia w postanowieniu końcowym były jedynie roszczenia wnioskodawczynie i uczestnika o zaliczenie darowizn na poczet schedy spadkowej uczestników. Zdaniem Sądu jednak przepis art. 1039 § 1 k.c., który reguluje tę kwestię, w niniejszej sprawie nie miał zastosowania, gdyż spadkodawca nie poczynił żadnych darowizn na rzecz swoich spadkobierców, a przynajmniej nie zostało to wykazane.

Gdy chodzi o zgłoszone przez wnioskodawczynię rzekome darowizny dotyczące mieszkań przy ul. (...) oraz przy ul. (...) w P., to już z wypowiedzi samej wnioskodawczynie wynikało, że nie może tu być mowy o żadnych darowiznach. Lokal przy ul. (...) stanowił bowiem lokal zakładowy, do którego zastosowanie mieć musiały przepisy ustawy z dnia 30.01.1959r. – Prawo lokalowe. Z pewnością lokal ów nie stanowił ani prawa odrębnej własności (gdyż instytucja ta weszła w życie dopiero 1994r.), ani też prawa spółdzielczego. Jak wynika z niepodważonych zeznań uczestnika, dopiero w latach 2000-nych lokal został przekształcony w odrębną własność i wykupiony przez niego.

Gdy chodzi o roszczenie uczestnika, to według Sądu także i ono nie miało racji bytu. Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu na os. (...) stanowiło bowiem przedmiot zapisu, nie zaś darowizny.

Jeśli zaś chodzi o sugestię uczestnika co do tego, że przedmiotowe prawo nie wchodziło w skład majątku wspólnego F. i L. S., to materiał dowodowy zgromadzony w sprawie stanowczo temu zaprzecza. Z akt lokalowych jasno i klarownie wynika, że lokatorskie prawo do lokalu na os. (...) zostało przekształcone w czasie trwania związku małżeńskiego F. i L. S.. Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu przyznane w drodze przydziału jednemu z małżonków w czasie trwania wspólności majątkowej, stanowi przedmiot majątku wspólnego małżonków, chociażby wkład mieszkaniowy lub budowlany pochodził – czy to w całości, czy w części – z majątku osobistego jednego lub obojga małżonków i został wpłacony przed powstaniem wspólności majątkowej. Także spółdzielcze prawo do lokalu przyznane jednemu z małżonków w czasie trwania wspólności majątkowej w drodze przydziału, uwzględniającego potrzeby rodziny, w szczególności drugiego z małżonków i dzieci, stanowi przedmiot majątku wspólnego małżonków także wówczas, gdy na poczet wkładu mieszkaniowego został zaliczony wkład wniesiony przez tego z małżonków w związku z przydzielonym mu przed powstaniem wspólności majątkowej innym, mniejszym lokalem dostosowanym do jego ówczesnych potrzeb. Omawiane prawo do lokalu przysługiwało więc bezdyskusyjnie zarówno L. S., jak i F. S..

Mając na uwadze wyrok z dnia 16.07.2010r., który dotyczył udziału we własnościowym prawie do lokalu na os. (...), Sąd stwierdził, że prawo to nie stanowi już przedmiotu niniejszego postępowania o dział spadku i podział majątku wspólnego, nie jest bowiem objęte masą spadkową. Sąd zwrócił uwagę, że uczestnik postępowania – będąc reprezentowanym przez profesjonalnego pełnomocnika – nie złożył wniosku o rozliczenie nakładów z majątku osobistego F. S. na majątek wspólny w związku z ewentualnymi wpłatami środków z majątku wspólnego F. S. i H. S. na spółdzielcze prawo do lokalu na os. (...), przekształconym następnie w prawo do lokalu na osiedlu (...). Wpłata tych środków mogła stanowić ewentualny nakład z majątku odrębnego na majątek wspólny L. i F. S.. Zgodnie z utrwaloną doktryną, orzecznictwem i praktyką, w sprawach o podział majątku wspólnego rozliczeń z tytułu nakładów i wydatków z majątku wspólnego na majątek osobisty dokonuje się z urzędu, ale już z tytułu wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny tylko i wyłącznie na żądanie, zgłoszone w formie roszczenia o zapłatę. Domagający się zwrotu nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny uczestnik zobowiązany jest dokładnie określić te żądania, zgodnie z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż roszczenia te mają charakter żądań procesowych, rozpatrywanych w ramach postępowania nieprocesowego. Uczestnik wniosku takiego nie złożył. Ponadto Sąd zwrócił uwagę, że L. S., wobec której ewentualne roszczenie należałoby zgłosić, jest w 1/4 spadkobierczynią F. S., stąd też potencjalne roszczenie o rozliczenie nakładów mogłoby być zasadne jedynie w odpowiedniej części

(wypada też wskazać, że w przypadku nakładów na majątek wspólny, osoba uprawniona może domagać się zapłaty kwoty w wysokości 1/2 tych nakładów, jeśli nie określono innych udziałów w majątku wspólnym).

Sąd wyjaśnił też, że udział spadkodawcy w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu na os. (...) był przedmiotem zapisu. Zapis stanowi dług spadkowy, co wyraźnie wynika z przepisu art. 922 § 3 k.c. Zapis ów został już wykonany, należy go traktować jako spłacony dług spadkowy i jako taki mógłby podlegać rozpoznaniu w toku postępowania o dział spadku na podstawie przepisu art. 686 k.p.c. Rozstrzygnięcia o roszczeniach określanych w art. 686 k.p.c., pozostających w związku z przeprowadzaniem działem, nie należą jednak do zakresu podejmowanych z urzędu przez sąd w postępowaniu o dział spadku. Podobnie jak rzecz się ma z roszczeniami z tytułu rozliczenia nakładów z majątku osobistego na wspólny, tak też i w przypadku roszczenia o rozliczenie spłaconych długów spadkowych, konieczne jest wystąpienie z konkretnym żądaniem zapłaty przez uczestnika postępowania, spełniającym wymogi określone w przepisie art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Uczestnik postępowania żadnego żądania zapłaty w związku z wykonaniem zapisu nie złożył, a był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. Pismo z dnia 14.02.2014r. stanowiło rozwinięcie żądania zgłoszonego przez uczestnika na rozprawie w dniu 6.02.2014r., a dotyczącego rozliczenia darowizny w postaci spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu na osiedlu (...).

W tym stanie rzeczy Sąd oddalił oba roszczenia.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 113 ustawy z dnia 28.07.2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (na nieuiszczone dotąd koszty sądowe złożyły się koszty związane z wynagrodzeniem biegłego K. Ł. w wysokości 262,60zł; z uwagi na to, że wnioskodawczyni oraz R. S. uiścili zaliczki na poczet opinii w wysokości po 500,-zł, nieuiszczonymi kosztami obciążono M. S. i A. S. (2) po połowie) oraz art. 520 § 2 k.p.c. (sąd rozliczył koszty między wnioskodawczynią i uczestnikami postępowania w zakresie kosztów uiszczonych w związku z opłatami sądowymi i zaliczkami przez wnioskodawczynię; wnioskodawczyni uiściła 1.500,-zł z tytułu opłat sądowych oraz 500,-zł z tytułu zaliczki; łącznie koszty sądowe wyniosły 2.762,60zł, wnioskodawczyni i uczestnicy winni uiścić zatem po 690,65zł; z uwagi na to, że wnioskodawczyni uiściła łącznie 2.000,-zł, należy jej się odpowiednio od uczestników M. i A. S. (2) po 559,35zł, a od R. S. kwota 190,65zł, gdyż uiścił zaliczkę w wysokości 500,-zł na opinię).

Apelację od powyższego postanowienia złożyli uczestnicy M. S. i W. S., zaskarżając je – co sprecyzowano na rozprawie apelacyjnej w dniu 10.03.2015r. – w całości w odniesieniu do rozstrzygnięć dotyczących uczestnika M. S. oraz zarzucając Sądowi I instancji:

1) naruszenie prawa materialnego w ten sposób, iż uznał, że mieszkanie położone w P. na os. (...) stanowiące spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu, należące wyłącznie do spadkodawcy F. S., a następnie zamienione przez spadkodawcę na mieszkanie położone w P. na os. (...), również stanowiące spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu, nie stanowiło składnika majątkowego należącego wyłącznie do F. S., przez co oddalił żądanie M. S. oraz W. S.;

2) naruszenie prawa materialnego w ten sposób, iż uznał, że za „sprawą zapisu” ani mieszkanie położone w P. na os. (...) (spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu), ani też związane z tym prawem roszczenia spadkodawców nie mogą być brane pod uwagę w niniejszym postępowaniu, gdyż nie zostały złożone stosowne wnioski dotyczące rozliczeń, a nadto ten składnik nie mógł być przedmiotem niniejszej sprawy, przez co oddalił żądanie M. S. oraz W. S.;

3) naruszenie przepisów postępowania, bowiem o ile za słuszne i zasadne przyjąć można stanowisko oraz twierdzenia Sądu (czemu skarżący zaprzeczają), to zbędnym, niepotrzebnym oraz powodującym przedłużenie się postępowania było „dzielenie” sprawy i wydawanie dwóch orzeczeń, to jest postanowienia częściowego z dnia 17.10.2013r. oraz obecnie zaskarżonego postanowienia końcowego z dnia 17.06.2013r., gdyż okoliczności, na które powołuje się Sąd były znane w dacie, w której Sąd wydając orzeczenie częściowe mógł wydać orzeczenie całkowicie kończące sprawę przez co oddalił żądanie M. S. oraz W. S.;

4) naruszenie przepisów postępowania odnoszące się do przeprowadzania dowodów w sprawie, a przede wszystkim dowodów z dokumentów poprzez brak podawania numerów kart w odniesieniu do części dowodów oraz przeprowadzanie dowodów z powołaniem się na numery kart, z których to dowodów nie wynikają okoliczności, na

które dowód miałby zostać przeprowadzony i przyjmowanie na tej podstawie wniosków, przez co oddalił żądanie M. S. oraz W. S.;

5) naruszenie przepisów postępowania odnoszące się do przeprowadzania dowodów w sprawie mających stanowić podstawę do ostatecznych ustaleń poprzez uznanie, iż mieszkanie położone w P. na os. (...) (obecnie już spółdzielcze własnościowe

prawo do lokalu) nie stanowi przedmiotu niniejszej sprawy wobec treści wyroku z dnia 16.07.2010r. Sądu Rejonowego (...)w P., pomimo iż Sąd nie przeprowadził dowodu na okoliczność, czy wyrok ten jest prawomocny, a nadto czy nastąpiło przyjęcie w poczet członków i przydział tego lokalu stosownie do treści przywołanego wyroku nastąpił na rzecz zapisobiorcy;

6) naruszenie przepisów postępowania przez niezasadne przyjęcie, iż nie został złożony wniosek o dokonanie rozliczeń pomiędzy stronami wynikających z istnienia składnika majątkowego stanowiącego majątek osobisty spadkodawcy;

7) naruszenie przepisów postępowania poprzez zamknięcie rozprawy bez uprzedniego udzielenia głosu stronom, wobec czego pozbawiony został możliwości działania w sprawie W. S. działający poprzez swojego pełnomocnika M. S..

Mając na uwadze powyższe zarzuty uczestnicy – co sprecyzowali na rozprawie apelacyjnej w dniu 21.08.2015r. – wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, a ewentualnie o uzupełnienie postępowania dowodowego i w zależności od jego wyników – zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez dokonanie rozliczeń z tytułu działu spadku i podziału majątku wspólnego, tj. rozliczenie długów spadkowych wynikających z wykonania zapisu, względnie rozliczenie uwzględniające wartość stanowiącego majątek osobisty spadkodawcy własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu w P. na os. (...). Nadto uczestnicy wnieśli o orzeczenie o kosztach postępowania odwoławczego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację wnioskodawczyni wniosła o jej oddalenie oraz o zasądzenie od skarżących na swoją rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

Nie był zasadny zgłoszony w niej, a najdalej idący, zarzut pozbawienia uczestnika W. S. „możliwości działania”. Podnosząc powyższy zarzut skarżący nawiązali do art. 379 pk 5 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw, zachodzi nieważność postępowania. Z kolei nieważność postępowania sąd drugiej instancji – w granicach zaskarżenia – bierze pod uwagę z urzędu (art. 378 § 1 k.p.c.), a w razie jej stwierdzenia uchyła zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.). Nieważność postępowania z powodu pozbawienia strony (uczestnika postępowania nieprocesowego – art. 13 § 2 k.p.c.) możliwości obrony należy oceniać w okolicznościach konkretnej sprawy. Chodzi natomiast o sytuacje, gdy na skutek uchybień procesowych popełnionych przez sąd strona w praktyce nie może podjąć stosownej obrony, gdyż nie mogła ona i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części i nie miała możliwości usunięcia skutków tych uchybień przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie w danej instancji (tak również Sąd Najwyższy m.in. w: postanowieniu z 17.10.1969r., I CR 316/69, publ. OSP 1971/1/5; wyroku z 10.05.1974r., II CR 155/74, publ. OSP 1975/3/66 czy wyroku z 12.02.2004r., IV CK 61/03, LEX nr 151638).

W rozpoznawanej sprawie skarżący zarzucili, że przed Sądem Rejonowym doszło do zamknięcia rozprawy bez udzielenia głosu stronom, co uniemożliwiło zajęcie stanowiska przez uczestnika W. S. reprezentowanego przez uczestnika M. S.. Stanowisko to nie jest zasadne. Z protokołu rozprawy z dnia 5.06.2014r. wynika, że Sąd I instancji przeprowadził wówczas dowód z przesłuchania uczestnika M. S., następnie wydał postanowienie co do innych wniosków dowodowych i przed zamknięciem rozprawy – realizując wymóg ustanowiony w art. 224 § 1 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) – wysłuchał oświadczeń uczestniczących w rozprawie osób, przy czym w imieniu obecnych

wnioskodawczyni oraz uczestnika M. S. wypowiedzieli się reprezentujący ich adwokaci (k.258-259). Brak jest podstaw do przyjęcia, że jakiegokolwiek stanowisko w imieniu uczestnika W. S. chciał wówczas zająć jego pełnomocnik M. S. oraz aby uniemożliwiono mu jego przedstawienie. Również apelacja nie precyzuje, jakiego rodzaju oświadczenia czy wnioski miały zostać wówczas złożone. Należy zauważyć, że uczestnik W. S. nie zgłaszał w toku postępowania żadnych roszczeń, ograniczając się stwierdzeniem – w odpowiedzi na wniosek - iż nie wyraża zgody na propozycje działowe wnioskodawczyni (k. 65). To uczestnik M. S. podnosił kwestię zaliczenia na schedę spadkową darowizn, które „prawdopodobnie” otrzymali od spadkodawcy wnioskodawczyni i uczestnik R. S. (k.43), a po wydaniu postanowienia częściowego formułował żądania z tym związane (k.224,227). W rezultacie postanowienie końcowe nie zawiera rozstrzygnięć merytorycznych odnoszących się do uczestnika W. S., a dotyczy go jedynie zawarte w punktach 2-3 orzeczenie w przedmiocie kosztów sądowych, co do którego w apelacji nie zgłoszono żadnych zarzutów. Wprawdzie – co eksponuje apelacja – w punkcie 1 postanowienia końcowego Sąd Rejonowy nie uściślił, iż oddała wniosek uczestnika M. S. o zaliczenie darowizn na schedę spadkową, natomiast okoliczność ta nie może budzić wątpliwości, skoro tylko ten uczestnik żądanie z tego tytułu zgłosił. Nie sposób w tej sytuacji przyjąć, aby przed zamknięciem rozprawy w Sądzie I instancji doszło do jakichkolwiek uchybień procesowych skutkujących pozbawieniem uczestnika W. S. możliwości obrony jego praw.

Do podważenia zaskarżonego postanowienia nie mogły także doprowadzić pozostałe podniesione w apelacji zarzuty formalne.

Skarżący krytykują sposób procedowania Sądu I instancji, wskazując na zbędne, niepotrzebne i powodujące jedynie przedłużenie postępowania „dzielenie” sprawy i wydawanie dwóch postanowień w sytuacji, gdy już przy wydawaniu postanowienia częściowego istniały okoliczności, które w ocenie tego Sądu zaważyły na orzeczeniu końcowym. Należy jednak podkreślić, że nie była przedmiotem oceny Sądu Okręgowego na obecnym etapie postępowania celowość oraz prawidłowość (w świetle właściwych przepisów procesowych) wydania w dniu 17.10.2013r. postanowienia częściowego. Zastrzeżenia apelacji w tym zakresie są zresztą zaskakujące z tego względu, że na rozprawie w dniu 19.09.2013r. wnioskodawczyni oraz uczestnik M. S. zgodnie wnieśli o wydanie postanowienia częściowego dotyczącego nieruchomości oraz oszczędności (k.187). Przychylenie się do tego wniosku przez Sąd I instancji było zaś o tyle zrozumiałe, że uczestnik M. S. na rozprawie w dniu 19.01.2012r. sygnalizował kwestię darowizn uczynionych przez spadkodawcę na rzecz wnioskodawczyni i uczestnika R. S., które powinny zostać zaliczone na poczet ich schedy spadkowej (k.43). Sąd I instancji miał zatem podstawy, aby zakładać, że zgłoszone zostaną dalsze żądania czy roszczenia, które pozostawił do rozstrzygnięcia w postanowienie końcowym.

Należy zgodzić się z apelacją, iż postanowienia dowodowe wydane przez Sąd I instancji w zakresie dowodu z dokumentów nie odpowiadały wymogom przepisu art. 236 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), zgodnie z którym w postanowieniu o przeprowadzeniu dowodu sąd winien oznaczyć fakty podlegające stwierdzeniu oraz środki dowodowe. W toku postępowania Sąd I instancji dwukrotnie dopuszczał dowód z dokumentów znajdujących się w aktach innych spraw, nie wskazując, o które konkretnie dokumenty chodzi względnie na jaką okoliczność dowód ten przeprowadza (k.44,240,259). Nie sposób jednak uznać, aby powyższe błędy należały do kategorii istotnych uchybień procesowych mogących mieć wpływ na wynik sprawy, a w każdym razie apelacja takiego wpływu nie wykazuje. Nie budzi przecież wątpliwości, że Sąd Rejonowy jako materiał dowodowy mogący stanowić podstawę rozstrzygnięcia wskazał dokumenty zebrane w sprawach: I.Ns.(...) z wniosku L. S. o stwierdzenie nabycia spadku po F. S. oraz I.C.(...) z powództwa R. S. przeciwko W. S., M. S. i L. S. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli (tj. o wykonanie zapisu testamentowego). Co więcej, na ostatniej rozprawie Sąd Rejonowy wyraźnie powołał się już na konkretne karty wymienionych wyżej akt jako obejmujące dokumenty, które uznał za dowód istotny dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy (k.259). Nie można się ponadto zgodzić z zarzutem, iż Sąd Rejonowy nie wypowiedział się co do zgłoszonego wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego na okoliczność wartości lokalu na os. (...) w P.. Lektura akt sprawy, a w szczególności pism procesowych oraz protokołów rozpraw, przeczy przede wszystkim założeniom skarżących, jakoby taki wniosek formalnie został złożony. Wprawdzie w piśmie z dnia 14.02.2014r. uczestnik M. S. podnosił, iż należy ustalić wartość tego lokalu (k.227), zaś na rozprawie w dniu 5.06.2014r. wskazywał, że powinna zostać przeprowadzona opinia biegłego na okoliczność „wysokości nakładów” na lokal, natomiast żadnego z tych oświadczeń

nie można zakwalifikować jako wniosku dowodowego, który Sąd Rejonowy powinien ewentualnie uwzględnić albo oddalić.

W apelacji zarzucono, iż Sąd I instancji naruszył prawo materialne błędnie przyjmując, że spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego w P. na os. (...) nie stanowiło majątku osobistego spadkodawcy. Sąd I instancji stanowiska takiego jednak nie wyraził, gdyż w ogóle nie ocenił statusu prawnego tego prawa pod kątem jego przynależności do majątku wspólnego względnie do majątku osobistego spadkodawcy. Z niekwestionowanych ustaleń Sądu I instancji wynika, że spadkodawca otrzymał przydział w dniu 1.03.1971r. i spółdzielcze prawo do tego lokalu utracił w 1978r., gdy w wyniku zamiany mieszkań uzyskał 26.01.1978r. przydział mieszkania w P. na os. (...), początkowo na warunkach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, zaś w dniu 14.04.1980r. na warunkach spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu (i tym ostatnim prawem ostatecznie rozporządził w formie zapisu testamentowego). Ocena Sądu I instancji odnośnie przynależności spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w P. na os. (...) do majątku wspólnego L. i F. S. jest natomiast prawidłowa, a wymaga uzupełnienia jedynie o podanie podstawy prawnej.

Nie ma w tym zakresie zastosowania przepis art. 215 § 2 ustawy z dnia 16.09.1982r. Prawo spółdzielcze (t.j. Dz.U. 2013/1443), gdyż weszła ona w życie w dniu 1.01.1983r., zaś w orzecznictwie utrwalone jest stanowisko, iż o przynależności do majątku wspólnego małżonków spółdzielczego prawa do lokalu przydzielonego przed wejściem w życie Prawa spółdzielczego – zgodnie z zasadą nieretroakcji wyrażoną w art. 3 k.c. – rozstrzygały przepisy obowiązujące w dacie uzyskania tego prawa (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z 29.11.1991r., III CZP 123/01, publ. OSN 1992/6/101 czy postanowienie Sądu Najwyższego z 12.06.2003r., IV CKN 274/01, LEX nr 602291). Art. 138 ustawy z dnia 17.02.1961r. o spółdzielniach i ich związkach (Dz.U. Nr 12, poz. 61 ze zm.) przewidywał, że spółdzielcze prawo do lokalu może należeć tylko do jednej osoby, chyba że stanowi ono przedmiot wspólnego majątku małżonków (wspólność ustawowa). Przepis odsyłał tym samym do uregulowań kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który w obowiązującym pierwotnie art. 32 § 1 k.r.o., a obecnie w art. 31 § 1 k.r.o. przewiduje, że majątek wspólny obejmuje przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich. Skutek w postaci przynależności danego składnika majątkowego do wspólności ustawowej następuje zatem z mocy prawa i wynika z samej istoty tej wspólności. Zaliczenie do majątku osobistego przedmiotu nabytego w trakcie istnienia wspólności wymaga natomiast spełnienia dodatkowej przesłanki, tj. wykazania, że nabycie nastąpiło w okolicznościach szczególnych, określonych w aktualnym stanie prawnym w art. 33 k.r.o. (tak Sąd Najwyższy np. w wyroku z 16.04.2003r., II CKN 1409/00, publ. OSN 2004/7-8/113 czy w uzasadnieniu uchwały z 25.11.2005r., III CZP 59/05, publ. OSN 2006/5/79). W rozpoznawanym przypadku F. S. uzyskał przydział mieszkania w P. na os. (...) – w 1978r. na warunkach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, zaś w 1980r. na warunkach spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu – w czasie trwania małżeństwa z wnioskodawczynią, w którym obowiązywał ustrój wspólności ustawowej. Kierując się treścią art. 31 § 1 k.r.o. (w zw. z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 17.06.2004r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 162, poz. 1691) należy zatem przyjąć, że prawo to weszło w skład majątku wspólnego małżonków, skoro nie zostało wykazane, aby do jego nabycia, zwłaszcza na warunkach spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, doszło w warunkach surogacji, o której mowa w art. 33 pkt 10 k.r.o. Z rozliczenia w aktach lokalowych Spółdzielni Mieszkaniowej (...) w P. (k.45) wynika, że w związku z przydziałem z dnia 14.04.1980r. wymagane było uiszczenie uzupełniającego wkładu budowlanego w wysokości 22.200,-zł (na poczet jego części zaliczono wcześniejszy wkład mieszkaniowy), który został wpłacony w dniu 3.04.1980r., a nadto w formie długoterminowej spłaty spłacany był kredyt własnościowy w wysokości 296.015,-zł. Brak jest podstaw do przyjęcia, aby środki przeznaczone na te cele pochodziły z majątku osobistego spadkodawcy.

Należy ponadto zwrócić uwagę na treść wyroku Sądu Rejonowego (...) w P. z dnia 16.07.2010r., sygn. akt I.C(...), w którym nakazano W. S., M. S. i L. S. złożenie oświadczenia woli, iż jako spadkobiercy F. S., któremu przysługiwało 1/2 udziału w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu w P. na os. (...), w wykonaniu zapisu testamentowego prawo to przenoszą na R. S.. W apelacji słusznie wytknięto, iż Sąd I instancji nie ustalił, czy wyrok ten jest prawomocny, natomiast okoliczność ta wynika z dokumentów w aktach sprawy I.C(...), z których dowód został przeprowadzony przez Sąd Rejonowy na rozprawie w dniu 19.01.2012r. Wyrok – zaoczny w stosunku do pozwanych W. S. i M. S. – został ogłoszony na rozprawie w dniu 16.07.2010r. i następnie doręczony powodowi R. S. w dniu 29.07.2010r.

(do rąk pełnomocnika procesowego) oraz pozwanym: W. S. w dniu 27.07.2010r. i M. S. w dniu 10.08.2010r. (k.86,94,95,98 akt I.C.(...)). Prowadzi to do wniosku, że wyrok ten uprawomocnił się w stosunku do pozwanych w dniu 18.08.2010r. (art. 363 § 1 k.p.c. w zw. z art. 344 § 1 k.p.c. w brzmieniu wówczas obowiązującym) oraz w stosunku do powoda w dniu 20.08.2010r. (art. 363 § 1 k.p.c. w zw. z art. 369 k.p.c.). Zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. prawomocne orzeczenie jest wiążące dla stron i sądu, który je wydał, a także dla innych sądów. Moc wiążąca prawomocnego orzeczenia odnosi się do treści jego sentencji i oznacza, iż każdy sąd obowiązany jest uznać, że kwestia prawna, która była już przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie, a która ma znaczenie prejudycjalne w sprawie przez niego rozpoznawanej, kształtuje się tak, jak przyjęto w prawomocnym wcześniejszym wyroku. Jeżeli zatem w prawomocnym wyroku z dnia 16.07.2010r., wydanym w sprawie prowadzonej z udziałem wszystkich spadkobierców F. S., zostało przesądzone, iż F. S. przysługiwał jedynie udział wynoszący 1/2 część (a więc odpowiadający jego udziałowi w majątku wspólnym – art. 43 § 1 k.r.o.) w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu w P. na os. (...), to jest to wiążące dla sądu w niniejszym postępowaniu.

Należy zgodzić się z Sądem I instancji, iż powyższe prawo do lokalu nie podlegało „rozdysponowaniu” w ramach obecnego postępowania i zgłoszonego w nim żądania podziału majątku wspólnego i działu spadku. Jak już wyjaśniono, należący do spadkodawcy udział był przedmiotem zapisu testamentowego, a zapis ten został wykonany w wyniku uwzględnienia powództwa zapisobiorcy R. S. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli. Prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek złożenia oznaczonego oświadczenia woli zastępuje to oświadczenie (art. 64 k.c., art. 1047 k.p.c.). Jeżeli oświadczenie stanowi składnik umowy, jaka miała być zawarta między stronami, do zawarcia umowy konieczne jest – co do zasady – złożenie odpowiedniego oświadczenia woli przez drugą stronę z zachowaniem wymaganej formy. Jako ugruntowane w orzecznictwie należy jednak uznać stanowisko, że nie dotyczy to wypadku, gdy sąd uwzględnia powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem powoda; w takich wypadkach orzeczenie sądu stwierdza zawarcie umowy i zastępuje tę umowę (por. uchwałę (7) Sądu Najwyższego z 7.01.1967r., III CZP 32/66, publ. OSN 1968/12/199 czy wyrok Sądu Najwyższego z 5.09.2002r., II CKN 1035/00, LEX nr 75263). W analizowanym przypadku Sąd Rejonowy (...) w P. w sentencji wyroku z dnia 16.07.2010r. wyraźnie zazaczył, że „zgodnie z żądaniem pozwu” nakazuje pozwanym złożenie oświadczenia woli stanowiącego wykonanie zapisu zawartego w testamencie F. S.. Należy zatem uznać, że już samo orzeczenie zastępowało umowę o wykonanie zapisu, jaka powinna była zostać zawarta pomiędzy spadkobiercami.

Nie mają racji skarżący zarzucając, iż do wykonania zapisu niezbędne byłoby dodatkowo przyjęcie zapisobiorcy w poczet członków spółdzielni oraz przydział lokalu. Wyrażając takie poglądy skarżący opierają się – jak należy zakładać – na nieobowiązujących już uregulowaniach. W aktualnym stanie prawnym, pod rządami ustawy z dnia 15.12.2000r. o spółdzielniach mieszkaniowych (t.j. Dz.U. 2013/1222), przydziały funkcjonujące w Prawie Spółdzielczym, które skutkowały powstaniem prawa do lokalu, zostały od dnia 15.01.2003r. zastąpione umową o ustanowienie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu (art. 17¹ ustawy). Wprawdzie zaś od powyższej daty wprowadzono w art. 17² ust. 2 ustawy zasadę, iż skuteczność zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu zależy od przyjęcia nabywcy w poczet członków spółdzielni, natomiast przepis ten został uznany za niezgodny z Konstytucją RP wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30.03.2004r. (Dz.U. Nr 63, poz. 591) i zgodnie z tym wyrokiem utracił moc z dniem 15.04.2004r.

Nie można zgodzić się z apelacją, iż w punkcie 1. zaskarżonego postanowienia Sąd Rejonowy oddalił żądanie, które w ogóle nie zostało zgłoszone. Jak już na wstępie zaznaczono, uczestnik M. S. już na rozprawie w dniu 19.01.2012r. podnosił kwestię zaliczenia na schedę spadkową darowizn, które „prawdopodobnie” otrzymali od spadkodawcy wnioskodawczyni i uczestnik R. S. (k.43), a po wydaniu postanowienia częściowego na rozprawie w dniu 6.02.2014r. wyraźnie wniósł o zaliczenie na schedę spadkową darowizny w postaci mieszkania na os. (...) (k.224). Sąd Rejonowy zakwalifikował żądanie uczestnika zgodnie z jego treścią, przy czym na skutek zobowiązania do jego sprecyzowania uczestnik złożył pismo z dnia 14.02.2014r., w którym w sposób wyraźny nie zmienił charakteru tego żądania (k.227). W piśmie tym uczestnik podniósł mianowicie, że lokal stanowił majątek osobisty spadkodawcy, a zatem do „podziału” między spadkobierców powinna być brana cała jego wartość i w konsekwencji na rzecz uczestnika M. S. miała zostać przyznana „wartość należnej mu spłaty” – z założeniem, iż mieszkanie mogłoby zostać przyznane na

własność R. S.. Apelacja wywodzi, że „pierwotne rozważania co do kwestii zaliczenia darowizny na wypadek śmierci zostały doprecyzowane jako rozliczenie wartości mieszkania jako składnika majątku odrębnego spadkodawcy”. Trudno jednak zakwalifikować tego rodzaju wniosek jako jakiegokolwiek roszczenie podlegające rozpoznaniu w ramach postępowania o dział spadku i podział majątku wspólnego (art. 567 § 1 k.p.c., art. 686 k.p.c.). Skoro lokal był przedmiotem zapisu, a zapis ten został wykonany w wyniku prawomocnego orzeczenia sądu, Sąd Rejonowy słusznie uznał, że w związku z tym mogło zostać zgłoszone na podstawie art. 686 k.p.c. odpowiednie roszczenie z tytułu spłaconych długów spadkowych (do długów spadkowych należy bowiem również obowiązek wykonania zapisów – art. 922 § 3 k.p.c.). Takiego roszczenia uczestnik M. S. jednak nie zgłosił. Nie można także przyjąć, iż Sąd Rejonowy zobowiązany był w pierwszej kolejności przeprowadzić postępowanie dowodowe, co według apelacji umożliwiłoby skarżącemu – w zależności od jego wyników – wystąpienie z odpowiednimi roszczeniami czy też „doprecyzowanie” roszczenia już zgłoszonego (w kierunku rozliczenia nakładów lub długów spadkowych). Sąd zobowiązany jest z urzędu ustalić skład i wartość majątku wspólnego i spadku podlegającego podziałowi, a także orzec o ewentualnych nakładach poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty (art. 567 § 3 k.p.c. w zw. z art. 684 k.p.c., art. 45 § 1 k.p.c.), natomiast w pozostałym zakresie postępowanie dowodowe prowadzi na wniosek zainteresowanych i po skutecznym zgłoszeniu przez nich roszczeń.

Mając powyższe na względzie Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną.

O kosztach postępowania w instancji odwoławczej Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 520 § 1 k.p.c., nie znajdując przyczyn dla odstąpienia od zasady wyrażonej w tym przepisie.

/-/ Brygida Łagodzińska /-/ Joanna Andrzejak-Kruk /-/ Jarosław Grobelny